

در خاتمه این قسمت بار دیگر متذکر میگردم که صرف نظر از کمی آثار در این باره، محققین غرب و شرق کمتر در باره موسیقی ایران تحقیق کرده‌اند و اگر چند نفری هم یافت شوند متأسفانه تنها بذکر نکات تئوریک پرداخته و از تجسس مطالب علمی صرف نظر کرده‌اند.

از ترجمانی زاده

سخنی چند در باره دانش و هنر ایرانیان

سهم و بهره ایران در تمدن اسلام یکی از مباحث بسیار مهم و وسیع تاریخی است زیرا که ایرانیان هنرمند و هوشیار بانواع مختلف در رشته‌های گوناگون تمدن اسلامی آثاری برجسته و شگفت‌انگیز داشته‌اند، بنابر این ما در این مقام فقط بتائیرات علمی و ادبی ایران در تمدن اسلام میپردازیم و پیدا است که این رشته نیز سردراز دارد زیرا که تجلیات روحی و معنوی مردان دانشور این سرزمین بحدی است که در این مختصر شرح و بیان آن امکان پذیر نیست؛ گر این جمله را سعدی املا کند مگر دفتر دیگری انشاء کند.

درباره این مطلب که ایرانیان در بنای کاخ بلند و باشکوه تمدن اسلامی چه نقش مهمی بازی کرده و چه سهم بزرگی داشته‌اند مورخین و نویسندگان قدیم و جدید مقالات متنوع و سخنان بسیار گفته‌اند از جمله مورخ محقق و فیلسوف اجتماعی بزرگ ابن خلدون در کتاب نفیس و مشهور خود فصلی را بهمین موضوع اختصاص داده است و ارباب بصیرت و مطلعین بر حقائق تاریخی درخشنده‌ترین عصر تمدن اسلامی را که زمان هارون و مامون باشد دوره حکمت ایرانی میدانند زیرا که هر حکومت و دولتی در هر دوره باقتضای محیط و ظروف زمانی و مکانی باید بر سه قوه عامله متکی باشد:

۱- نیروی بیان و قلم برای اداره امور دولتی و ثبت و ضبط دفاتر و کارهای

دیوانی و تبلیغ مقاصد و مصالح مملکت .

۲- قوه قضائی و تشریحی که رفع خصومات و اقامه حدود و انتظامات کشور بدون آن میسر نخواهد بود .

۳- تنفیذ و اجرای احکام و قوانین که مابزبان کنونی آنرا قوبه مجریه مینامیم و اتفاقاً تمام قوی در زمان هارون و مامون بدست ایرانیان اداره میشده . باستانهای مقام خلافت و سلطنت سایر امور حساس و مهم ممالک وسیع اسلامی در قبضه تصرف و تدبیر و کفایت و کاردانی مردان دانا و هنرمند ایرانی بوده است ؛ تاثیر ایران را در علم و ادب عالم اسلام شایسته است که از سه لحاظ مورد نظر قرار دهیم :

اول از لحاظ تاثیر تمدن و تشکیلات و علم و ادب ایران قبل از تکامل تمدن اسلامی زیرا که تشکیلات دوره خلفای عباسی متشابه با تشکیلات ایران بوده و نیز آثار ادبی ایران باستان بوسیله دانشمندان ایرانی بزبان عرب نقل و ترجمه شده و این مطلب خدمت مهمی بود که بمعارف دوره اسلامی انجام یافت . هنوز ترجمه های ابن مقفع ایرانی از نظر فصاحت و بلاغت و اشتهال بر مطالب حکیمانه و سخنان گرانبها در آسمان ادبیات عرب و اسلام چون اختری تا بنده میدرخشد .

دوم از جهت شرکت مهمی که فضلا و علمای ایرانی در ایجاد و تاسیس و توسعه معارف دوره تمدن اسلامی داشته اند و اکتشافات و ابتکارات و تالیفاتی که در علوم و فنون بمنصه بروز رسانیده اند و اگر بخواهیم این مطلب را مشروح و مفصل بیان کنیم، مثنوی هفتاد من کاغذ شود، اما از اشاره اجمالی و ذکر نمونه ای چند ناگزیریم، مثلا در فن نویسندگی هنرمندی ایرانیان بجائی رسیده است که گفته اند انشاء و نویسندگی در زبان عرب بعبد الحمید آغاز شده و باین الحمید خاتمه یافته است و این هر دو مرد فاضل ایرانی بوده اند این جمله مختصر و مفید در ادبیات عرب مشهور است بدئت الکتابه بعبد الحمید و وختمت باین الحمید، در طب و حکمت مردانی مانند محمد زکریای

رازی و ابن سینا از ایران ظهور کرده‌اند که در تاریخ طب و حکمت دولت جاوید یافته‌اند و در علم نجوم و ریاضی رجالی چون خیام و خواجه نصیرالدین طوسی داشته‌اند که همواره صیت فضائل آنان در جهان علم و هنر منتشر خواهد بود و همچنین واضع و مبتکر فنون بلاغت در زبان عرب برای کشف اعجاز قرآن دانشمند بزرگ ایرانی عبدالقاهر جرجانی بوده است.

سوم از نظر تاسیس معارف و ادبیات مستقل و جدید که بزبان فارسی پدید آورده‌اند و خلاصه فرهنگ ایران قدیم و فلسفه یونان و حکمت قرآن و اسلام و تصوف و عرفان را در قالبی بس بدیع و زیبا ریخته‌اند و بانظم و نثری چون کوه بلند و محکم و چون آب روان و گوارا، زبده تجارب پیشینان و نخبه اندیشه‌های خردمندان را برای عبرت و لذت آیندگان بیادگار نهاده‌اند و این کاری بس شگرف و عجیب است که ایرانیان با فضل و هنر برای حفظ کیان و وجود ملی خود انجام داده‌اند و در حقیقت در یکزمان با دو قوه وارد میدان عمل شده‌اند، خلاصه قسمت مهمی از علوم عالیه و فنون ادب و صنایع مستظرفه و شعر و موسیقی مدیون استعداد و نبوغ و مجاهدت ایرانیان است.

از یکطرف در معارف و فرهنگ وسیع و عمومی دوره تمدن اسلامی شرکت کرده‌اند و از طرفی در احیای زبان شیرین فارسی و تاسیس ادبیات نوین و بزرگی برای همین خود ایران، جد و جهد بلیغ بکار برده‌اند، بهنگامی که سایر ملل اسلامی بکلمی زبان و آثار ملی و باستانی خود را فراموش کرده بودند و همه بزبان عرب مینوشتند و میخواندند و اساساً بزبان ملی خود کتاب و دیوان ادبیاتی نداشتند، ایرانیان هنرمند گرد نفر از کاخ بلند ادبیات و فرهنگ جدید خود را چنان محکم و استوار بنا کردند که از باد و باران و قانع روزگار گزند نیابد و از خزان حوادث آفتی نه بینند، اگر بدیده تحقیق در تاریخ بنگریم خواهیم دریافت که ایرانی از یکسو در معارف عمومی اسلام و انواع علوم و فنون بیش از سایر ملل شرکت کرده و هنر نهاده است و از دیگر سو برای ملت و

مملکت خود شئون فرهنگی خاصی ایجاد کرده و ادبیات عظیم و وسیعی بنانهاده است، یعنی رجال دانشمند ایران بهر دو طرف نظر داشته‌اند و باهر دودست کار میکرده‌اند، هم معارف عمومی جهان آنروز را ترقی و توسعه میداده‌اند و هم در راه کشور و میهن و زبان و ادبیات خاص خود بذل مساعی میکرده‌اند و در میدان وسیع فرهنگ و هنر و دانش دوره درخشان تمدن اسلامی با آنکه دو کار در پیش داشتند بقول شاعر: یکدست جام باده و یکدست زلف یار، از تمام ملل دیگر در معارف عمومی گوی سبقت را ربودند و با آنهمه پرکاری که در کارخانه خویش داشتند در آباد ساختن خانه دیگران نیز میکوشیدند، با اینهمه مستی از سایر اقوام هوشیارتر بوده و دیگران را تحت الشعاع قرار دادند، اگر مادر آثار و سخنان شعرا و فضیلتی ایران بتفحص و جستجو پردازیم خواهیم دریافت که بزرگان علم و ادب خود متوجه این مطلب بوده‌اند که آثار ادبی آنان حافظ وجود و ضامن بقای مملکت ایران است، گذشته از شاهنامه فردوسی که خود قبالة افتخارات ایران و سند مالکیت این مملکت است سایر شعرای ایران هم بدین مطلب اشاراتی لطیف کرده‌اند از جمله استاد اجل شیراز میفرماید:

که که خیال در سرم آید که این منم ملک عجم گرفته بتیغ سخنوری

بازم نفس فرورود از هول اهل فضل جامع علوم بادست موسوی چه کند سحر سامری
باری آثار نظم و نثر زبان فارسی گذشته از آنکه آئینه مفاخر ایران و لوح عبرت و گنج حکمت و علت بقا و عظمت زبان فارسی است یک قسمت مهم و عظیمی از معارف دوره تمدن اسلامی را تشکیل میدهد و سزاوار است که سایر ملل اسلامی نیز از این چشمه حکمت جامی بکف آورده و قطره‌ای چند در کام کامیاران ریزند تا از این باده مردافکن سرمست شوند و از باب ذوق و هنر (از سایر اقوام و ملل) دفتر خاطرات خود را بگلپهای آن گلبنان باغ بلاغت بیاریند تا سراسر وجود آنان زبان گشته برنگار گرانی که دوشیزگان خلوتسرای خاطر را چنین حسنی جمیل بخشیده‌اند آفرین گویند.

آری دیوان حکمت و دفتر معرفت عارفان و شاعران ایران زمین سرشار از معانی و لبالب از سخنان دلفروز و کلمات شورانگیز است، حدیث خوش و گفتار غمگسار آنان گلستان خیال را پر نقش و نگار میکند، نکته‌های غریب و لطیفه‌های بدیع آنان مشام دل را معطر میسازد و سخنان دلاویز متکلمان این خطه دلکش و هنرپرور حلاوت بخشد و روان آدمی را آسایش دهد، غنچه دل از لطف نسیم طبع ایشان شکفتن گیرد، شرح احوال و اطواری که در مطالعه بهار خرم و شاداب و نگارستانهای زیبای کلمک رنگ آمیزشان روی دهد از قدرت فکر و قریحه و نیروی خامه و نامه بیرون است، همان به که در وصف این بزرگان به دامن خواجه در آویخته بگوئیم

فیض روح القدس ارباز مدد فرماید دیگران هم بکنند آنچه مسیحا می‌کرد
متحیرم که در این مقام از شاعر هنر پرداز سعدی شیراز بگویم و یا
اسرار ملکوت را در اوراق نگارین حافظ بجویم و یا از اندیشه‌های ژرف و
رباعیات نفز و پر مغز خیام دم زنم که سر آفرینش و راز طبیعت را در صفای جام
می‌دیده است؛ یا از اشراقات جلال‌الدین مولوی سخن رانم که حقائق عرفان و
حالت وجد عاشقان را از نوای نئی شنیده است؛ هر کس اسرار علم غیب را
منکر است گویا دای طوطی خوش لهجه یعنی کلمک سحر آفرین و شکر خای
آنان گوش هوش فرادارد تاراز حقیقت بشنود و بوحی و الهام و افاضات حضرت
حق معتقد و معترف شود و بقیای نفس و وجود صانع را بجان و دل ایمان آورد
و صفای قلب و فتوح روح حاصل کند، نیکبخت کسانی که از این گنجینه‌های پراز
در شاهوار پند و اندرز آموزند و حکمت و دانش اندوزند و بتکته‌های خرد
افزا و بدیع آنها ورق خاطر خود را زیور بندند.

آمار جدید

مطابق آخرین آماري که در سال ۱۹۴۹ در کشورهای متحده آمریکا بدست آمده است مجموع اتوموبیلهای کشورهای متحده بالغ بر ۵۲۳۸۶۵۰۳ است پس بهر سه نفر امریکائی يك اتوموبیل میرسد.